

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การเปลี่ยนแปลงเป็นสิ่งที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ เราทุกคนคงยอมรับว่าไม่มีบุคคลใดที่การเปลี่ยนแปลงจะรวดเร็วและมีผลกระทบรุนแรงเท่าในปัจจุบัน การเปลี่ยนแปลงได้สร้างหายนะให้กับองค์กรหลายแห่ง ไม่เว้นแม้กระทั่งองค์กรที่เคยประสบความสำเร็จมาในอดีต ในขณะเดียวกัน การเปลี่ยนแปลงก็ได้สร้างโอกาสใหม่ๆ ให้กับหลายองค์กรเช่นกัน ประเด็นเรื่องการอยู่รอดและการเปลี่ยนแปลงเป็นประเด็นที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กันโดยตรง ดังคำกล่าวของ ชาร์ล ดาร์วินที่ว่า "ผู้ที่อยู่รอด มิใช่เป็นสายพันธุ์ (Species) ที่แข็งแรงที่สุดหรือฉลาดที่สุด หากแต่เป็นผู้ที่สามารถตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงได้ดีที่สุดต่างหาก"

การเปลี่ยนแปลงที่วุ่นวาย หากจะมองในระดับบุคคลแล้ว คงจะไม่มี การเปลี่ยนแปลงใดจะสำคัญและยิ่งใหญ่ไปกว่าการปรับเปลี่ยนมุมมอง การรู้จักเปิดใจกว้าง ไม่ยึดติดอยู่กับความคิด หรือความรู้เดิมๆ ถือว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงที่ยิ่งใหญ่ เป็นการเริ่มต้นสู่การเปิดรับสิ่งใหม่ด้วยใจที่ไม่อคติ การเปลี่ยนแปลงตัวบุคคลดังกล่าวจึงต้องอาศัยผู้นำที่ดี หากคนมีความชอบ ความเชื่อ หรือศรัทธาในตัวผู้นำแล้ว การเปลี่ยนแปลงนั้นๆ ก็มีโอกาที่จะสำเร็จได้มากทีเดียว

ประเทศไทยถือว่าเป็นประเทศที่มีคนนับถือศาสนาพุทธมากที่สุดในปัจจุบัน โดยการรับเอาวิถีปฏิบัติจากพระสมณทูตตั้งแต่ครั้งสมัยโบราณมา จนกลายเป็นความเหนียวแน่นในการนับถือศาสนาพุทธมาจนถึงทุกวันนี้ ดังนั้น คนไทยส่วนใหญ่ร้อยละ 90 จึงเป็นพุทธมามกะ มีการดำรงชีวิตที่มีความสัมพันธ์กับวัดและพระภิกษุสามเณรเป็นอย่างดี ประเพณีไทยจึงมีคติมาจากคำสอนทางศาสนาพุทธเป็นส่วนใหญ่

วัด มีฐานะเป็นนิติบุคคลตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ไทย และเป็นที่จำพรรษาของพระภิกษุสามเณรและเป็นที่หลักในการประกอบพิธีกรรมต่างๆ ดังนั้นการที่พระพุทธศาสนาจะมีความเจริญรุ่งเรืองได้ จึงต้องอาศัยผู้นำที่มีความสามารถในการบริหารจัดการกิจการภายในวัดให้ประสบความสำเร็จ ผู้ที่เป็นหัวหน้าหรือผู้นำในวัดหนึ่งๆนั้น เรียกว่า เจ้าอาวาส เจ้าอาวาสเป็นผู้แทนในการบริหารกิจการต่างๆของวัด มีอำนาจหน้าที่สูงสุดภายในวัด ตามมาตรา 37 และ 38 แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ไทย

แต่การบริหารทรัพยากรมนุษย์นั้นเป็นสิ่งที่ยากกว่าการบริหารทรัพยากรอื่นๆ เนื่องจากมนุษย์มีจิตวิญญาณ มีความคิดของแต่ละตัวคน มีการคล้อยตามและการต่อต้าน การบริหารวัดของเจ้าอาวาสจึงไม่ใช่เรื่องง่าย เพราะพระภิกษุสามเณรในปกครองเป็นมนุษย์ จึงเกิดปัญหาในด้านต่างๆ ที่ปรากฏตามสื่อ เช่น ด้านการศึกษา ด้านพระวินัย ด้านการปกครอง เป็นต้น เจ้าอาวาส

ในฐานะผู้นำในวัดซึ่งเป็นสถานที่สำคัญของพระพุทธศาสนาจึงควรใช้หลักธรรมประยุกต์เข้ากับหลักวิชาการมาบริหารจัดการ เพื่อให้เกิดความสงบเรียบร้อย

จากการพัฒนาประเทศที่ผ่านมานั้นเป็นที่ประจักษ์โดยทั่วกันว่ามุ่งเน้นความเจริญทางด้านเศรษฐกิจและความก้าวหน้าด้านเทคโนโลยีที่ขาดความสมดุลกับการพัฒนาทางด้านคุณธรรมจริยธรรมและค่านิยมที่ดีงามของมนุษย์นั้น ก่อให้เกิดปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของคนในประเทศโดยรวม และเป็นสาเหตุที่มาของปัญหาทางด้านสังคมในปัจจุบันที่นับวันจะทวีความรุนแรงขึ้นตามลำดับ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความขัดแย้งในกลุ่มชนทุกชั้น ละทิ้งค่านิยมความเป็นไทย ขาดความตระหนักในคุณค่าของคุณธรรม จริยธรรมที่พึงประสงค์นับว่าเป็นปัญหาที่จะต้องได้รับการแก้ไขเยียวยาอย่างเร่งด่วน จึงทำให้คณะหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติออกนโยบายค่านิยมหลักของคนไทย 12 ประการ เพื่อต้องการพัฒนาคุณภาพคนไทยให้มีคุณธรรม เรียนรู้ตลอดชีวิต มีทักษะและการดำรงชีวิตอย่างเหมาะสม ทั้งนี้การศึกษาน่าจะให้ทางออกที่ดีต่อการแก้ปัญหาดังกล่าวข้างต้น

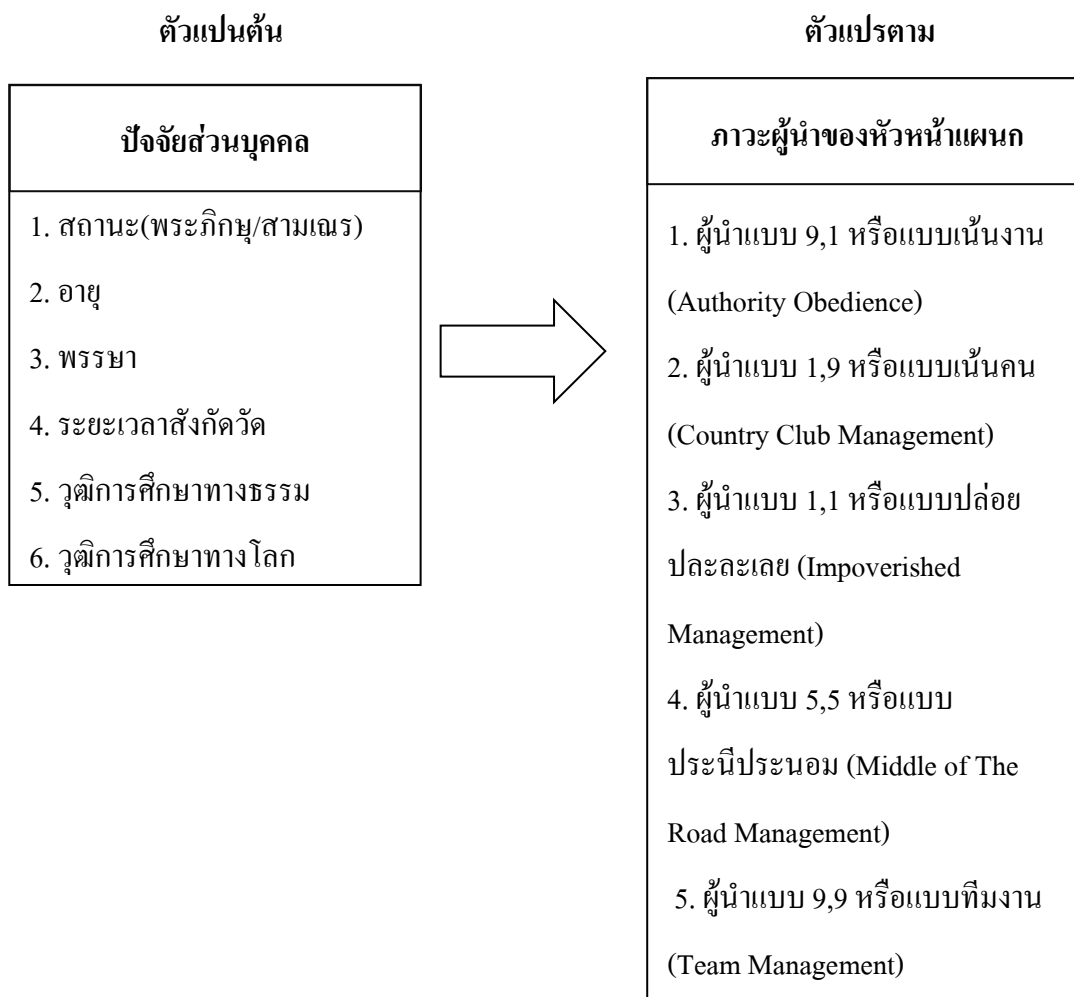
วัดเป็นศาสนสถานสำคัญในการกล่อมเกล่าจิตใจ โดยมีผู้นำคือเจ้าอาวาสและคณะบริหารที่ได้รับแต่งตั้งเป็นผู้บริหารวัด คณะผู้บริหารวัดจึงเป็นความหวังหนึ่งของสังคมที่เป็นผู้มีภาวะผู้นำตามหลักธรรมที่เป็นแบบอย่างที่ดีด้านจริยธรรมต่อบุคคลอื่นในสังคม เพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญาความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุขและพัฒนาสังคมไทยให้เป็นสังคมที่มีความเข้มแข็งและมีคุณภาพ

ทั้งนี้ เนื่องด้วยผู้ศึกษาเป็น พระภิกษุจำพรรษา ณ วัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามราชวรมหาวิหาร จึงมีความสนใจในการศึกษาภาวะผู้นำ ของผู้ปฏิบัติงานในตำแหน่งหัวหน้าแผนกของวัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามราชวรมหาวิหาร เพื่อมาใช้ในการบริหารงานได้ชัดเจน และนำมาประยุกต์ใช้ในสังคมปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว เพื่อให้เกิดการเรียนรู้อันจะเป็นประโยชน์และความเจริญก้าวหน้าในการปฏิบัติงานทั้งของส่วนตนและของส่วนรวมในอนาคตได้เป็นอย่างดี จึงได้นำเสนอการค้นคว้าอิสระในหัวข้อว่า “ การศึกษาความคิดเห็นของพระเจ้าหน้าที่ต่อภาวะผู้นำของหัวหน้าแผนก กรณีศึกษา วัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามราชวรมหาวิหาร ”

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาภาวะผู้นำของหัวหน้าแผนกต่างๆ ในวัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามราชวรมหาวิหาร
2. เพื่อศึกษาปัจจัยส่วนบุคคลของพระเจ้าหน้าที่ที่ส่งผลต่อภาวะผู้นำของหัวหน้าแผนกต่างๆ ในวัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามราชวรมหาวิหาร

1.3 กรอบแนวคิดในการศึกษา

ภาพประกอบที่ 1.1 กรอบแนวคิดในการศึกษา

1.4 สมมติฐานของการศึกษา

1. ปัจจัยส่วนบุคคล คือ สถานะ อายุ พรรษา ระยะเวลาสังกัดวัด วุฒิการศึกษาทางธรรม วุฒิการศึกษาทางโลกต่างกัน มีผลต่อภาวะผู้นำต่างกัน

1.5 ขอบเขตของการศึกษา

ขอบเขตด้านเนื้อหา การศึกษานี้ ศึกษาแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำของหัวหน้าแผนก ในวัดพระเชตุพน โดยศึกษาจากปัจจัยส่วนบุคคลของพระเจ้าหน้าที่ที่ทำงานระดับปฏิบัติการภายในวัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามราชวรมหาวิหาร

ขอบเขตด้านประชากร ได้แก่ พระภิกษุและสามเณรที่ทำหน้าที่ระดับปฏิบัติการแผนกต่างๆ ตามคำสั่งของเจ้าอาวาสวัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามราชวรมหาวิหาร จำนวน 100 รูป

ขอบเขตด้านพื้นที่ การศึกษาครั้งนี้ ศึกษาที่วัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามราชวรมหาวิหาร เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร

ขอบเขตด้านระยะเวลาผู้ศึกษาได้กำหนดช่วงการศึกษา คือ ตั้งแต่เดือนธันวาคม พ.ศ. 2557 ถึงเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2558 รวมเป็นระยะเวลา 8 เดือน

1.6 คำอธิบายกรอบแนวคิดในการศึกษา

ตัวแปรต้น ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่

1. สถานะ (พระภิกษุ/สามเณร)
2. อายุ
3. พรรษา
4. ระยะเวลาสังกัด
5. วุฒิการศึกษาทางธรรม
6. วุฒิการศึกษาทางโลก

ตัวแปรตามภาวะผู้นำของหัวหน้าแผนก แบ่งออกเป็น 4 ประเภท คือ

1. ผู้นำแบบ 9,1 หรือแบบเน้นงาน (Authority Obedience)
2. ผู้นำแบบ 9,9 หรือแบบเน้นคน (Country Club Management)
3. ผู้นำแบบ 1,1 หรือแบบปล่อยปละละเลย (Impoverished Management)
4. ผู้นำแบบ 5,5 หรือแบบประนีประนอม (Middle of The Road Management)
5. ผู้นำแบบ 9,9 หรือแบบทีมงาน (Team Management)

1.7 นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

เพื่อความเข้าใจความหมายของคำเฉพาะต่างๆ ที่ชัดเจนในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยจึงได้นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัยไว้ ดังต่อไปนี้

วัดพระเชตุพน หมายถึง วัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามราชวรมหาวิหาร เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร

หัวหน้าแผนก หมายถึง พระภิกษุที่ได้รับแต่งตั้งจากเจ้าอาวาส ให้เป็นหัวหน้าแผนกต่างๆ ในวัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามราชวรมหาวิหาร

ผู้นำ หมายถึง หัวหน้าแผนกต่างๆ ในวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ราชวรมหาวิหาร

ภาวะผู้นำ หมายถึง วิธีการของหัวหน้าแผนกในการใช้อำนาจ อิทธิพล หน้าที่ในการจูงใจ ให้พระทำงานปฏิบัติตามเพื่อบรรลุเป้าหมายที่วางไว้

พระเจ้าหน้าที หมายถึง พระภิกษุหรือสามเณรที่ทำหน้าที่ปฏิบัติตามแผนกต่าง ๆ ที่ได้รับแต่งตั้งจากเจ้าอาวาส

ความคิดเห็นของพระเจ้าหน้าที หมายถึง มุมมองหรือความรู้สึกของพระเจ้าหน้าทีที่มีต่อหัวหน้าแผนก

รูปแบบการเป็นผู้นำ หมายถึง พฤติกรรมของหัวหน้าแผนกขณะที่สั่งการ หรือดำเนินการ ในกิจกรรมต่างๆ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ โดยมีรูปแบบดังนี้

1. ผู้นำแบบ 9,1 หรือแบบเน้นงาน (Authority Obedience) หมายถึง ผู้นำจะสนใจความต้องการขององค์กรในระดับสูงแต่สนใจความต้องการของคนในระดับต่ำ มีความเชื่อตามแนวทฤษฎี X (Theory X) ที่มองว่าคนไม่รับผิดชอบ ไม่ชอบทำงาน คนจะทำงานคืออยู่ที่การแผ่นดิน

2. ผู้นำแบบ 1,9 หรือแบบเน้นคน (Country Club Management) หมายถึงผู้นำจะสนใจความต้องการขององค์กรในระดับต่ำ แต่สนใจความต้องการของคนในระดับสูง ผู้นำประเภทนี้มองว่าควรช่วยเหลือและสนับสนุนผู้ใต้บังคับบัญชาในการทำงาน เนื่องจากมีความรู้และทักษะในการทำงานมากกว่า จึงแสดงวิธีการทำงานไม่ใช่เพียงแต่สั่งให้ทำอย่างเดียว จะให้ความอบอุ่น และความเข้าใจด้วย

3. ผู้นำแบบ 1,1 หรือแบบปล่อยปละละเลย (Impoverished Management) หมายถึง ผู้นำสนใจความต้องการขององค์กรและคนในระดับต่ำ พบมากในองค์กรราชการ ผู้นำประเภทนี้ไม่ชอบบริการไม่ว่าเรื่องใด อีกทั้งไม่สนใจความขัดแย้งระหว่างความต้องการของคนและองค์กร สนใจแต่ความต้องการของตนเอง ทำงานเพียงเพื่อให้คงอยู่ในองค์กร เพื่อให้ได้รับค่าจ้างและบำเหน็จเมื่อเกษียณ จะพยายามรับผิดชอบต่อให้น้อยที่สุด โดยจะปฏิบัติตามกฎเกณฑ์และให้ผู้อื่นรับผิดชอบต่อแทน

4. ผู้นำแบบ 5,5 หรือแบบประนีประนอม (Middle of The Road Management) หมายถึง ผู้นำจะสนใจความต้องการขององค์กรและคนในระดับปานกลาง เมื่อเป้าหมายขององค์กรและความต้องการของคนขัดแย้งกัน จะใช้การประนีประนอมเพื่อให้ได้งานโดยที่คนไม่เดือดร้อน

5. ผู้นำแบบ 9,9 หรือแบบทีมงาน (Team Management) หมายถึง ผู้นำแบบทีมจะสนใจความต้องการขององค์กรและคนในระดับสูง มองว่าผู้ใต้บังคับบัญชาเป็นผู้ทำให้องค์กรบรรลุเป้าหมายต่างๆ เชื่อว่าความต้องการขององค์กรและคนไม่ขัดแย้งกัน อีกทั้งสามารถประสานเข้ากันได้

1.8 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เป็นแนวทางในการพัฒนาประสิทธิภาพการปฏิบัติงานแผนกต่างๆ ในวัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามราชวรมหาวิหาร

2. เป็นแนวทางในการจัดฝึกอบรมหัวหน้าแผนกและพระเจ้าหน้าที่ให้มีจุดมุ่งหมายในการทำงานเป็นอันเดียวกัน
3. นำผลที่ได้จากการศึกษาไปเป็นข้อมูลสารสนเทศทางวิชาการด้านการศึกษาต่อไป